

Петко Р. Славейков

Майка ми

Баща ми твърде не обичаше да говори за нея и особено пред машехата ми. Тя от своя страна тоже нищо не говореше за нея пред нас, разбира се, и двамата от деликатец уважителен, макар че нямаха никакви познания по книжевните христостии. При всичко това аз, като порастох, можах да подслушам от тях някои разговори за майка си и да ги впечатам в ума си. Тя била от селото Вишевград. Останала рано сираче от баща. Майка ѝ се оженила изпосле в Михалци, та затуй тя дошла в Търново, та пристанала ратайкиня. Сеद्याла ли е на друго място и да е сеद्याла, аз нищо не помня, но на последне време сеद्याла у Танаса, Лавдата прекоросван (за когото по-подир ще кажа нещо), който на онова време държал ратайкини като храненици и ги женел. У него като сеद्याла тя, вече мома, и баща ми по онова време ерген – казанджия, свободен и природно жив и зачеклица, обичал да се закача с момите. Де е бил ходил веднъж и като се връщал, срещнал майка ми с кръга на рамо; носела пити на фурната да се пекат. Научен да се закача с момите, той не се стърпял да закачи и нея и какво да ѝ направи – отлага си калпака, та го удря пред краката ѝ на улицата да тупне и повиква: „Куку, Доне!“ Това го направил той нарочно да я уплаши и, разбира се, и да чуй от нея обикновените сръдни, глъчки, клетви като от другите момичета, в което се е заключавало по онова време задирянето. Но колко останал смаян, казваше той, като наместо това чува от нея леко едно и деликатно погаждане с тези думи:

– Рачо, Рачо, господ добър ум да ти даде! А че засрами се бре, яли свършен ерген си станал, пък още като дете ходиш, та лудуваш.

Това деяние подействало на него като на Савла видението, като отивал в Дамаск – той отведнъж се образумил.

Отишел си на дягена и цяла нощ, според казването му, не заспал от мисъл. „Какво тербехлия момиче! Толкоз моми съм видял и съм се закачал, и ни от една не съм чул таквиз разумни думи, ами една ще хване да се сърди, да вика, да кълне, друга ще се присмива или ще се зевзеклендисва, ще се уяда или ще се спре пък тя да се закача с други някои думи.“

– Таз нощ – казваше той – мойта съдба се реши. Ако ще търся жена, такваз жена да взема, да ме научи на ум и да не ми се кара за нищо и за никакво. Така съгледал той, харесал и пратил да иска майка ми. Види се, баща ми не мислил отрано да се жени тъй скоро и нищо нямал пригответено – ни къщя, ни дикис, ни сермия, ни пари за сватба. Той се срамувал от най-напред даже да я поиска, но осмелил се най-напред ней да предложи и да я попита взе ли ще го, ако би проводил да я иска. Нейните

забележки умни, свестни и промисливи думи и наедно с тях неотказването ѝ да го вземе още повече обвбражили баща ми и той направил всичко, както тя го поучила – пратил да я иска и дали му я. Оженил се на 1821.

От подробностите за по-нататъшния им живот нищо не зная, но пак от негово разказване съм запомнил, че те работили и двамата и полека-лека си сбирали покъщнина, колкото можели, и гледали да се сдобият с една къщица. Но настават усилни години. Пред наступащата война между Турция и Русия на 1828 казанджиклъкът дошел в застои; търговците не можели да ходят по къра, не идели да купуват стока, масторята казанджии не работели да изкарват стока, че нямало кому да я продават. Войната се започнала, времената били размирни, казанджиклъкът съвсем запрял. Масторите разпуснали калфи и чираци. Баща ми останал без работа; какво да прави той с жена и три деца и четвърто на път, като нямал от днес за утре! Той се чудел какво да прави, ходел, обикалял и не се доумявал какво да захване. Ходел при девера си Мочеолу и там надувал закланите овци и той му давал кога дроб, кога крака, кога глава, та си сблажавал къщата, а майка ми предала, тъчала на комшийките си за ока брашно, та вносяла в къща да нахранят себе си и гладните си деца. Една вечер той си дошел без нищо отвън и тя, оттук да заеме, оттам да заеме, върнала се празна. Замерькнали гладни децата, захленцали за хляб. Баща ми се захлупил на една страна и взел да плаче; какво ще си прави той, като занаятът не върви, а децата искат хляб. Майка ми се усетила за малко леща, що имало от някога си останала в една кратунка, склала огъня да я тури да ври, прибрала децата около си, та ги залъгала да уври лещата, че ще ядат, доде заспали те. Турнала ги на местата им. Тогаз се обръща към баща ми, като го мислила, че и той заспал, но колко останала зачудена, като го раздигнала и видяла, че той плакал и плаче.

– Боже, боже, а бе, Рачо, ти си чуден бре, а че защо си седнал, та плачеш като жена!

– А бе, Донке, мога ли да не плача, друго и друго, ами хляб де ще им вземем. Що се изпомолих на мастора барем един юзлук да ми даде за хляб да им взема за тоз вечер. Не ми прие молбата, хем не ми е и доплатил... Какво ще правим ний с тез дечица... друго и друго, ами хляб де ще им вземем? Те ще умрат гладни...

– Няма да умрат, доде сме живи ний. Ний сме здрави, ръце имаме, а хорската работа не се е свършила и няма да се свърши; да търсим, да намерим работа.

– А че де ще я търсим и как ще я намерим, а то аз ще работя, за двама ще работя и за трима ще работя, сал да не останат децата ми гладни, ами де я работата?

– Утре ще намерим работа. Сега да се помъчим да заспим, че жив е господ за утре.

– На сутринта аз още спях, тя станала в тъмни зори и излязла. Събудих се – казваше баща ми, – прозорците що взели да побеляват. Чух, пътната врата хлопна, влезе някой. Станах, децата спят още, жената я няма. Доде си поотрия очите да видя добре, бутна се къщната врата и жената влезе. Сложи до собата едни дисаги и две топоришки.

– Стани, Рачо, та се умий и се прекръсти. Аз ще ида оттатък да заръчам на тянка Миховица да нагледва днес децата. Ще оставя хлебец да им подава днес, кое водица, пък ний ще идем да копайме.

– Какво ще копайме?

– Имане – каза усмихнато и излезе пак.

Аз станах, умих се и доде се прекръстя, жената се върна с комшийката Миховица. Бръкна в дисагите, извади два самуна, пречупи един през полвен, та върна полвината в дисагите, а другия самун и половина тури на едно по затулно място в къщи, дето да го знае комшийката, показа и де е гърнето с лещата.

– Ще заключиш вратата подире ни, тянка Миховица, и днес няма да пушаш децата навън. – Наведе се, взе дисагите. – Вземи ти топоришките – каза на мене – и върви подире ми.

Аз взех топоришките и мълком излязох подире й. Изток беше се зачервил, като тръгнахме, и слънцето беше се вече подало, когато ний влязохме в лозата на Пишмана. Май с жена, нито се обърна назад да погледне барем или да се запре нейде. Спряхме се чак на лозето на баша Танаса Лавдата. И аз мълчешката вървах подире, като усещах надмощието, което имаше ми над мене в този час със своята решителност. През това време аз не мислех за нищо друго освен за децата си как да не останат гладни и като видях, че тя намери хляб и за тях, и за нази, готов бях да работя с нея и за нея, та ако ще би и душата си да изработя. Тя се не запря да си почива, ами сложи дисагите, извади железата на мотиките, подаде едното на мене с едната топоришка и взе да набива мотиката. Същото направих и аз. Но съгледах, че тя бе дала на мене по-малката мотика, а за себе си бе задържала по-голямата.

– Дай мене – рекох – оназ мотика, пък ти вземи тази – защото ми идеше срамота някак аз, мъж, да копая с по-малката, сиреч с по-леката, мотика.

– Утре ще ти я дам – каза, – а днес аз ще копая с нея, ти не си копал може би от малък и по-тежката мотика ще ти се види много тежка. Днес копей ти с леката, а че от утре ще се разменяваме с мотиките. Ако не си копал лозе, гледай мене; то не е някоя мъка, като разкопаем някои и други чукани, и ти ще се научиш.

Захванахме да копаем. Тя напред да ме води, аз да не остана подире и да я настигна уж, не виждахме как отиваме на онзи край. Слънцето беше отскочило колкото две копрали, като изкарахме по десетина-двадесет реда.

– Да похапнем – каза – сега малко – и отиде в лозето, та намери нейде огромна стомна заровена.

Отиде на герена, наля вода. Върна се, взе дисагите, извади от тях два самуна, 4–5 глави червен лук. Постла дисагите, пристла една бяла кърпа, развърза едно парцалче със сол и червен пипер – заядохме и ядохме почти мълчешката. Не помня друг път да съм ял толкова сладко. Станахме пак да закопахме.

– Рачо – каза, – ти си песнопоец, сега ще ми попееш, аз ще ти пригласям излечка. Кат се поувориш, аз ще ти прикажа някоя приказка.

Копяхме, пяхме, приказвахме и не усетихме как мръкна и кога сме скопали комахай полвината лозе.

Вечерта си отидохме, децата ни се радваха, ний ги милвахме.

* * *

Един съботен ден през ноемврия майка ми с една от комшийките си ходила на черква чак на „Свети Костадин“ долу, защото тя била тогав най-близката църква и по-нагоре от нея други нямало. Когато се връщали в улицата тамо (дето сега [е] „Св. Никола“, щом излезеш по-горе от стръмното и излезеш на по-разложната улица), срещат ги двама делибашии. Двете жени били и двете навременни и да раждат наскоро, но другарката на майка ми белким по-навременна била и по-коремчеста, за което и вървяла някак по-изпъчено. Това се зловидяло на едного от делибашиите.

– Виж – рекъл той с ругание, – аз отивам на смърт в Шумен, а тя се изпъчила насреща ми като арнаудска Тъпанджа! – И с тез думи изважда ятагана си и я мухнува в корема, от което жената паднала и там си останала. Майка ми търтила да бяга и едвам се привлякла до дома, отдето не е твърде далеч. Но щом се влязла у дома, усетила безвременни болезни на раждане. Пращала за баща ми долу, дето казанджиите. У дома имало петима делибашии. Те седели в едничката соба на къщата, в хашевото

готвели и си шетали, а за спане прибирали се вечер във влажната и тъмна мазичка под ниската соба. И тамо, между праза и лука, армеята, пипереница в поплесневелите от влага стени, спели с четирите си деца. Тя се скрила и тамо, между една празна бъчва и пълна каца, всред няколко щърби гърнета, делви, качета – всичката покъщнина на баща ми, – съм видял аз тъмния и влажен свят.

Като си дошел баща ми, майка ми едва могла да му разправи какво станало и как се усетила, но прибавила, че не се надее да оживее ни тя, ни аз, новороденият...

Проводили за баба. Дошла, че взела да ме къпе и повива, а майка ми легнала от уплашване на дрехи. Баща ми разправил за случката на гостите си войници. Двамина от тях скочили да идат да видят убитата и да намерят убийците, а тримата се не помръднали, а искали от баща му согуч, че му се родило чедо.

Кога се завърнали двамата онези, баща ми им се изкаял, че родилката е болна, и ги помолил да минат в друга някоя къща от ямаците, дето той ще бъде ямак, само да се прибере родилката на сухо и по на топло в собата. Четиримата, които били и женени, склонили и отишли да гледат от другите къщи коя ще им хареса да се преместят, но петият, който бил най-млад и неженен, не искал да се мести: „Що ми е на мене, че на гяурина кравата се отелила. Той да си търси яхър. Аз сега оттука се не местя!“ И легнал в собата, та се завил в дрехите и запъшкал, като че ражда, па викал на бабата да му намери друга баба, ама по-млада, да дойде да го избави.

Като се върнали онези, с дълги кандърмъкълък и с два бешлика согуч от баща ми преместили се на друга къща. И тъй могла майка ми да излезе от влажната и мрачна маза в по-малко влажната и едва ли по-малко мрачна соба, да изведе и мене от онзи вертеп.

До десетина дена майка ми все страдала от преждевременното раждане, после била взела уж да се съвзема, но все пак клеяла. За Рождество само силом станала да поразтреби, да позамаже, но на Нова година пак я втресло; тя вече не станала до самата си смърт – 17 януария 1829, според както свидетелствуваше до няколко години насетне гробният камък на „Св. Костадин“

* * *

Мащеха ми, догде бе жива, уверяваше на много пътя, че аз съм се родил уж седмомесечник и в събота. За това аз не мога нищо да кажа, мога само това да констатирам, и то пак според нейното казване, че

съм бил много дребен и крайно мършав. Майка ми, като заболяла, не могла ни да ме кърми, ни да ме подойва за хаир си. По-голямата ми сестра, момиченце, наставало седма година, то ме разнасяло от къща на къща при жени-кърмакини, та дето се смилели да приемат, да ме понасучат. Майка ми, горката, била принудена твърде рано, още преди 40 дена, да ме захрани. Обикновената ми храна била попара от трошици с винце, съдвкан хляб от сестра ми, с каквато гозба имало нещо или със сух [хляб]. За нощя да спя и да не плача, правели ми каша някаква.

Майка ми иначе е гледала децата си добре, според както е било в то време обичай, но мене, горкия, не могла, както би трябвало, да ме реди и да ме гледа, особено да ме къпе. Залежала сама, тя ме е оставяла повече на грижите на некадърната и по природа тромавата ми седемгодишна или по-право шестгодишна сестра; сама тя повечето лежала болна; натлъчавала я, наистина, какво да прави, но що може едно такова момиченце да изпълнява натлъчаванията, да чевирдисва къща и да пригодява на дете-пеленаче! В разболяването си от тежката болест тя съвсем вече оставила и къщата, и мене на нейна грижа, защото не можела да помърда вече, лежала, та напоследне и не се помнела. Баща ми тоже не можел да помогне, от една страна, сиромашията, от друга – нуждата да работи постоянно, за да може поне за насъщния ни хляб да изкарва; той нямал време ни с болната си жена, ни със здравите си деца да се занимава. И тъй аз още приживе на майка си съм бил лишен от майчини грижи и в разстояние на непълни три месеца съм останал вече и без майка.

Как ме е гледало и как ме е хранило некадърното ми сестриче за време, може да се разбере от това, що казваше мащеха ми, че след три месеца, когато се вече сгодил баща ми за нея и тя дошла да му види къщата и по милост и съжаление или за препоръка сторила да ме окъпе, да ме преповие и да ми претърси люлката – пукнато едно копито на земята, – като раздигнала постилците ми в коритото, изтърсила една шепа червеи на дъното на влажното и гъбясало корито.

Подир три месеца баща ми се сгодил за мащеха ми, а подир други три месеца се оженил за нея и прибрал жена в къщата си. През първото време на вдовството му той ме държал дома. Сестра ми ме разнасяла из махалата за подойване, хранела ме, бавила и залъгвала ме наедно с баща ми, но не можла да ме къпе само, затова на неделята веднъж, събота, идела комшийката ни, тянка Миховица, та ме окъпвала. Баща ми бил задължил родилната баба на майка ми, баба Друмевица, вдовица на един касапин, да иде уж да ме къпе веднъж-дваж в неделята, но тя при всичкото си обещание, види се, срещу някои задължения спрямо баща ми,

едва идвала еднъж или дважд в месеца. Тая баба Друмевица доживя, докато станах аз момче на десетина години и я запомних тогаз. Тя бе жена на 60–65 години, когато съм бил аз на 8–10 години, среден бой, дебела, още и червендалеста, груба, говореше някак натъртено, полека и повече троснато. По това време, когато аз казвам, че я запомних, тя сегиз-тогиз се поотбиваше у дома и баща ми заръчваше да я почерпват с винце или с ракийца. Машеха ми, не знам защо, мразеше тази бабичка и като я посрещаше, почерпваше я и изпращаше доколкото се може по-вежливо по наръчването на баща ми. След изпращането ѝ хващаше да се гаври на приказките ѝ, да подмята пред нас в къщи някои женски таквиз анекдоти за къщния ѝ уред и за грубиянството ѝ. От тези разкази за нея аз сега нищо не помня освен това, що се е отнасяло за мене и се често поменуваше. А то бе, че когато идвала да ме къпе, ако нямало друг освен сестра ми, тя, като ме разповивала да ме къпе, доде ме окъпе и повие, почти не премлъквала от да си приказва сама, с мене уж, като ле гледала тъй слаб и болен: „Петко, Петко, защо ли не умреш, синко, защо ли живееш да теглиш и да се мъчиш. Яли майка ти как зажумя, та умря и отиде! Защо ли не идеш да я намериш!“ – и други таквиз подобни, като захващала от тези думи: „Петко, Петко, кога ли ще направиш наравно място купчинка!“, Тези ѝ думи бяха станали като пословични за нашата къща, с които често ме дразнеше по-големият ми брат; те може би даже да са станали причина да съм запомнил аз тази жена толкоз малък и тъй живо да си я представям и сега вече под старост.

Като приближило да прави сватба, да се жени за машеха ми, баща ми намерил за добре да ме махне от къщи и ме дал на тая у някоя негова кумица, жена млада и хубавица, според казването на машеха ми. Но защото и след оженването си той идвал почти всякой ден да ме нагледва и теглел харча и на нейната къща, то машеха ми от икономическа страна видяла за по-добре да ме прибере. И за моя чест тя нещо за три години нямала деца, та ме гледала добре и отгледала ме. В нейните ръце аз съм рано проходил и рано съм проговорил, така що тя ме считаше като свое чедо, така що изпосле и да проявяваше понякога машехинската си антипатия против сестрите ми и брата ми, против мене никога не е била като машеха.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Боян Йоцов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4071>]